

THE STATUS OF THE CATHOLIC CHURCH DURING COMMUNISM: THE "ANTI-PIUS" TREND

József Gyenge

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The communist period after eliminating the papal concordat, because of the fusion of the Greco-Catholic Church into the Orthodox Church, has an aggressive politics, anti-papal, and obligates the churchgoers and the clergymen of the Romano-Catholic Church to accept the Anti-Pius current. After the insuccess of bearing down the Church by arresting the conducting elite, it will appeal to the institution made up of clergymen, namely the Status Romano-Catholic. The problem was, that back then, in 1950, this status was suspended for an undetermined period by bishop Marton Aron. The communists, try to recharge it to take over the control of the Church through this method. They try, through a committee, to take over the control and to organise a counsel with the purpose of asking the Romano-Catholic Church to appoint to the legislation of the People's Republic. This thing happens under the slogan of defencing the peace. This current, made by the party, wants to obligate the Romano-Catholic priests to become autonomous from Rome and to make up another Church which has nothing to do with Rome.

The Anti-Pius Current is composed by the communist government, so no wonder that those who do not feel drawn to it can be followed by the „securitate” non-stop and in most cases we can see the „education” given by them: beating, torture and prison. A lot of the priests choose a middle way to avoid the beating and the prison, therefore they can stay under the authority of the pope and will work with the system or at least they won't talk against it.

Keywords : church, follow, control, communism, forgiveness

În cursul istoriei Biserica Romano-Catolică a fost pusă în situații neplăcute de către sisteme politice, și a cunoscut mai multe atacuri din partea lor, pentru că Biserica în fiecare epocă, de la crearea sa a însemnat pentru credincioșii lui o bază de siguranță, unde oricine a primit pacea spirituală, chiar și în perioada „întunecată” a evului mediu. Atacurile împotriva Bisericii Catolice au ajuns la cea mai mare nivel în secolul XX-lea, din partea sistemului comunist, care în această instituția a văzut singurul lor de eșec, pentru că nu au putut niciodată să supună pe conducătorii bisericii în totalitate, pentru slujirea sistemului.

Importanța Bisericii în țara noastră a fost și mai mare, pentru că situația aicea a fost puțin mai delicată decât în alte țări a „Blocului Comunist”. Biserica Romano-Catolică din Transilvania a reprezentat în secolul XX-lea cel mai important refugiu al maghiarilor din România, care au ajuns în urma ratatului de pace de la Trianon în situația de minoritate într-un stat total străin lor. În perioada interbelică biserica a fost cea care a reușit într-o oarecare măsură să ofere posibilitatea copiilor acestora de studiere în limba maternă, iar în perioada comunistă a reprezentat unul, poate singurul, din stâlpii de

sprijin. Deși decapitată, cum afirmă și Vladimir Tismăneanu, Biserica Romano-Catolică n-a sucombat și nu s-a supus niciodată regimului comunist.

Anii de tranziție pentru locuitorii Transilvaniei au fost puțin cam ciudați, și oamenii care au pierdut încrederea în deciziile marilor puteri, în prima fază a anilor de tranziție nu au avut curaj să se participe la treburile politice, pentru că deja au avut un sentiment al fricii în sufletul lor. De exemplu, după Conferința de pace de la Trianon în data de 4 iunie 1920, foștii oameni politici și funcționari ai Imperiului Austro-Ungar rămași în Transilvania sunt eliminați. După Arbitrajul de la Viena, din 30 august 1940, când jumătatea Transilvaniei este cedat Ungariei, funcționarii care au lucrat pentru Regele României sunt considerați trădătorii Ungariei și sunt eliminați, iar după conferința de la Paris după al doilea Război Mondial oamenii lui Horthy Miklos sunt considerați ca vinovații războiului și eliminați.

De exemplu, în următorul fragment din raportul numit M.A.I.-D.R. Mureș: Sinteza privind situația naționalităților conlocuitoare din regiune se spune:

„La Sfatul Popular orășenesc din Tg.Mureș funcționează în postul de juriconsul dr. Kiss Arcadiu, fost avocat al Partidului Maghiar la București, iar din 1940 până în 1944, juriconsult sub regimul hortyst la Primăria orașului Tg.-Mureș, cu concepții burgheze naționaliste, cu manifestări naționaliste șovine și cu activitate antidemocratică în trecut. În perioada hortystă a îndeplinit funcția de administrator responsabil al revistei „Erdély Joga” /Viața juridică a Transilvaniei/ care, sub patronajul lui, în Nr. 2 din Februarie 1942 a publicat articole contra comunismului și antisovietice”¹

În această nesiguranță, unde azi ești la o anumită țară și ieri deja la o altă, puțini au curaj să se amestece în treburile politice, și totuși vedem că Transilvania a dat în prima etapă mai mult de jumătate din totalul membrilor de partid communist, și vedem ca din rândurile minoritățile naționale, mai ales ale maghiarilor și a evreilor, mulți devin membri ai Partidului Comunist, atrași de ideologia marxistă, unde toți sunt egali, nu este important etnia și naționalitate, numai să fi membru al partidului unic și să marșezi pentru democrație și pentru proletariat.

În prima fază, Partidul Comunist a fost deschis minorităților naționale, mai ales a maghiarilor, care în luna iulie a anului 1945 prezentau 19,2 % din cei 150.000 de membri efectivi, în proporție de 9-10% din totalul populației din România. În cursul anului 1946 procentul s-a menținut, între 14-15%, pentru a scădea mai semnificativ în anul 1947. După datele departamentului de externe al CC, în luna iulie a anului 1947 79,6% dintre 703.000 înscriși la PCR erau de naționalitatea română, în timp ce 10,3% se declarau maghiari, și 4,2% evrei. În ajunul verificărilor după adevărate epurări interne efectuate între 1948-1952 partidul număra 913.027 membri din care 11% erau încă de naționalitatea maghiară.²

După un timp însă vedem ca această ideologie care promite raiul în pământ, pus în practică este absolut antiteza ideologiei, unde drepturile omului sunt numai o promisiune, unde securitatea și miliția au dreptul asupra vieții și morții, unde statul nu respectă proprietatea privată, și unde membri partidelor, mai ales randul superior devine foarte bogată, și trăiesc aproape ca niște regi mici, iar oamenii de rând devin aproape slugile partidului, și sunt controlați cu ajutorul fricii.

Regimul Comunist după eliminarea concordatului Papal, din cauza contopirii Bisericii Greco-Catolice în Biserica Ortodoxă, duce o politică foarte agresivă, anti-papală, și obligă pe credincioși și pe clericii Bisericii Romano-Catolice să accepte curentul Anti-Pius. Acest curent, alcătuit de către partid, vrea prin forță să obligă preoții Romano-catolici să devină Autonomi față de Roma, și să

---

¹ Bartos Zoltán: *Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Statului, Consiliul Securității Statului, Documente*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2012, pag 13, doc 1

² Stefano Bottoni: *Transilvania roșie*, Ed. Kriterion, Cluj-Napoca, 2010, pagina 64

alcătuiască încet o Biserică separată de Biserica Romano-Catolică, care nu are nici-o obligație față de Roma. În anul 1950 Sfântul Sinod Ortodox adresează un apel tuturor preoților, indiferent de cultul de care aparțin, să adere la lupta pentru pace și să participe la o consfătuire unde se vor semna deciziile luate la congresul de pace de la Stocholm care va avea loc în luna martie a aceluiași ani. Acest apel a fost transmis și preoților romano-catolici. Această consfătuire a catolicilor a avut loc la Tîrgu-Mureș la data de 27 aprilie 1950, și a fost o consfătuire națională, la această consfătuire au primit invitație toți preoții romano-catolici din România. Deja de la început putem vedea că nu sa ținut cont de faptul că fostul Status își avea jurisdicția doar în Transilvania. La această consfătuire au participat 27 de preoți din totalul de 393 care aparțineau Diecezei de Alba Iulia.³ Totul a fost organizat după modelul de funcționare al fostului Status, membrii fiind invitați în proporție de 1/3 clerici și 2/3 laici.

La consfătuire va organizat un Comitet de Acțiune Catolică, al cărui rol principal era de a pune în aplicare deciziile acestei adunări, personajul marcant al acestei acțiuni, Ágotha Endre, președintele consfătuirii, declarând prin această decizie de a pune capăt situației prezente toți semnatarii își fac datoria atât față de Biserică, cât și față de Stat.

Despre acest eveniment în Județul Mureș, primim multe rapoarte de le Capitanul de securitate Mihály Alexandru, cine are o ambiție foarte dezvoltată împotriva Bisericii Catolică, despre care este drept convinsă că este inamicul principal al Sistemului Comunist, și al democrației.

În următorul raport pe care am găsit aflăm că deja e răspândită zvonul despre curentul Anti-Pius, și pe Capitanul de Securitate îl interesează care e starea de spirit a populației după aceste zvonuri:

„Serviciul de Securitate a Poporului Mureș Nr.1/12289 4.11.14948

Către

Biroul de Securitate

Vă facem cunoscut că deținem informații ca printre locuitorii de religie Romano Catolică circulă zvonul ca guvernul ar fi impus conducătorilor bisericeii să rupă legăturile cu papa și să formeze o biserică autonomă care să cuprindepe toți credincioșii catolici din Răsărit.

Luați măsuri pentru verificarea dacă și în sectorul Dvs. Circulă astfel de zvonuri și în caz afirmativ starea de spirit creată în urma acestora.

Capitan de Securitate

Mihály Alexandru

Sublocotenent de Securitate
Radu Constantin”⁴

De la el aflăm informații despre trei preoți în documentul 205 din dosarul 75 al Inspectoratului Județean, al Ministeriatului Intern, Dir Regională a Ministeriatului Apărării Interne, care atașați de acest current îl părăsesc Biserica Catolică, și vor deveni susținătorii sistemului. Unu dintre ei Gabos Toma, v-a deveni chiar de la început membru al P.R.M.-ului și a U.P.M.-ului, devine redactorul ziarului Népújság și va duce o viață „democratică”.

La anul 1946 o să fie exclus din rândurile Clerului Romano-Catolic, pentru activitatea depusă în cadrul U.P.M.-ului, și pentru că este susținătorul curentului Anti-Pius.

Această o să fie și soarta preotului Draner Alexandru, care influențat de curent, se va căsători, astfel este alungat de la Sânpaul, unde avea Parohie.

---

³ Ibidem, pag. 91

⁴ Ibidem, Dos 75. f.. 8

Al treilea preot despre cine primim un raport de la Capitanul de securitate Mihály Alexandru, este preotul Feher Ludovic Ignație, cine se satură de supramarție papală, părăsește religia catolică, și devine preot reformat.

Dar nu numai de la Mihály Alexandru primim informații referitor de curentul Anti-Pius din județul Mureș ci și de la Colonel de Securitate Patriciu Mihai, cine vorbește despre 4 oameni, și dă în poruncă clar că dacă nu acceptă oamenii curentul atunci să fie găsit puncte slabe utilizabile a fiecăruia în parte, cu ajutorul cărora pot fi „convinși” să lucreze alături desistem:

„, Serviciul Securității Poporului Mureș

Suntem informați că preoții de mai jos ar fi favorabili curentului anti pius:

-Papp Iosif- călugăr franciscan din comuna Călugăreni jud. Mureș

-Ambrus Zoltan- preot romano-catolic

-Gombos Toma- preot romano-catolic, azi redactorul Ziarului Népujság și

-Turai Ioan- directorul Scoalei petagigice, toți din Tg.Mureș.

Luați măsuri de verificare, cuprinzând date necesare pentru precizare a pozițiilor lor.

Se va face aprecierea asupra prizei în masse și a puncturilor slabe utilizabile a fiecăruia în parte.

Rezultatul ne va fi înaintat până mâine orele 14, fără se admita, vreo întârziere, întrucât ne este cerută de D.S.P. Nu se admite nici o întârziere.

Director Regional

Colonel de Securitate

Patriciu Mihai”⁵

La un alt document o facem cunoștință cu doi preoți Romano-Catolici, care duc o viață loială față de Vatican, din care nici unul nu simpatizează cu sistemul comunist nici cu curentul Anti Pius, dar autorul raportului clarifică un lucru, și anume că preotul din Sovata, poate fi convins să lucreze alături de regim,dar numai cu o condiție, că nu va renunța de papalitate, iar celălalt din Borsec este văzut ca un preot care nu poate fi convins cu nici un mod să lucreze alături de sistem, dar cine nu duce o activitate antidemocratică:

„La ordinal Dvs. No. 13/19.991 din Iunie 1949 raportăm:

Ca preotul Romano-catolic din comuna Sovata nu simpatizează cu curentul anti pius, dar ar putea fi constrâns să lucreze alături de regimul actual, dar fără să renunțe la papalitate.

Parohul din Borsec se numește Ratz Gherghe, născut la 9 Septemvrie 1912 în cumuna Matrici Jud. Mureș. Numitul nu Simpatizează cu curentul anti pius, din contra duce o activitate vie în favoarea papalității. Nu este incadrat în nici o organizație politică. În anul 1947 a fost cercetat de postul de Jandarmi pentru activitate antidemocratică în Frumoasa Jud. Ciuc, de unde a venit în Borsec la data de 1 August 1948.

De când se află în Borsec nu ni sa semnalat nici o activitate antidemocrată din partea lui.”⁶

Probleme cum vedem apar și în rândurile clerului Catolic, pentru că mulți dintre ei devin slujitorii sistemului comunist, și astfel pierd popularitatea lor. După ce Episcopul Márton Áron află vestea că preoții lui devin trădătorii Bisericii dă în ordin excomunicare acestor preoți, despre care putem citi din cartea Erdély süveg nélküli püspöke scris de dr. Tamási Zsolt. Mulți dintre preoți vor

---

⁵ *Ibidem*, Dos 75. f. 191

⁶ *Ibidem*, Dos 75. f. 209

afla cam târziu despre decizia episcopului, mulți numai din ziare că au devenit membri unei activități care în ochii Bisericii Catolice devine ca o schizmă. Conducătorul preoților care au susținut curentul anti pius, denumit ca și Statusul, Ágotha Endre, primește excomunicarea papală. El este dezlegat de către susținătorii lui, dar când devine bolnav, nu vrea să moare ca un excomunicat și cere dezlegarea papală, pe care va primi din cauza că e grav bolnav și e pe moarte dezlegarea, dar nu o să fie înmormântat ca un protopop, și ca un civil, dar fără o slujbă unde este lăudat pentru faptele bune, pe care a făcut-o în viață ci și preotul care înmormântează îl amintește că aproape a făcut a schizmă.⁷

În următorul raport pe care vreau să prezint, este un raport scris de către informatorii jandarmeriei, unde este prezentat vizita Episcopului Márton Áron în comuna Tureni, unde cred Jandarmii că, au vorbit despre excomunicarea preoților atrași de ideologia Marxistă. Informatorul nu a putut da o descriere a comunicării între preoți și între episcop, dar este prezentat raportul ca o dovadă pentru șovinismul maghiar, pentru că Episcopul este așteptat cu tricolorul maghiar, este salutat în limba maghiară, și ține slujba religioasă în limba maternă a locuitorilor.

„Legiunea Jandarmi Turda

Postul Jandarmi Tureni

Notă informativă

Nr. 20 din 8 octombrie 1947

Urmare ordinului circular nr. 120 din 2 octombrie 1947 al Sectorului Jandarmi Turda, raportăm:

În ziua de 19 septembrie 1947, orele 17, a sosit în comuna Tureni episcopul maghiar romano-catolic Márton Áron, din direcția comunei Iara. A fost primit numai de autoritățile române și învățătorii maghiari, fără preoții maghiari. În ziua susmenționată a ținut serviciul religios timp de două ore, după care a fost cartiruit la parohia romano-catolică.

În timpul serviciului religios a fost observat de autoritățile administrative locale cu tricolorul maghiar în față, care a fost compus din: două eșarfe lungi albe pe margine, încă două eșarfe lungi în formă de panglică, roșii, și un batic de culoare verde la gât, lăsat mai puțin în jos. Tot acest tricolor maghiar a fost așezat peste odăjdiile cu care era îmbrăcat. La primire a fost salutat de învățătoarea maghiară din comuna Tureni în limba maghiară.

În ziua de 20 septembrie 1947, după terminarea serviciului religios, a convocat toți preoții maghiari din comuna Tureni, care luaseră și ei parte la serviciul religios, în casele parohiale romano-catolice din comuna Tureni. Convocarea a fost cu caracter secret, ținută în timpul zilei, însă până în prezent nu sa putut afla subiectul discuției.

Verificând printre preoții maghiari din localitate nu am aflat dacă în ședința avută s-a discutat ca preoții înscriși în Uniunea Populară Maghiară sa se retragă, întrucât această organizație lucrează alături de P.C.R.

Atitudinea intelectualilor maghiari față de regimul democratic nu este ostilă contra siguranței statului, cu excepția preotului Unitar Bodoczi Alexandru din comuna Tureni, care nu este înscris în nici un fel de partid politic actual, cunoscut fiind ca mare șovin maghiar, ațâțând locuitorii să uneltească contra autorităților locale, dând loc la reclamațiuni inutile care sunt adresate direct Uniunii Populare Maghiare.

Informațiune sigură și verificată.

Măsuri luate: Se urmărește atitudinea intelectualilor maghiari față de actualul regim democratic, iar cazurile concrete vor fi raportate la timp.

---

⁷Tamási Zsolt: *Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureș, 2013, pag.20-21

Şeful postului Jand. Tureni
Jand. Plutonier E. Pantazi.”⁸

Dacă am merge numai după rapoarte, cu ușorință am putea să spunem că și prototopul Jaross Béla din Tg. Mureș intră în rândurile sistemului, după ce nu a acceptat decizia lui Adorján Károly de a se pensiona, din cauză că „deja e prea Bătrân, și nu poate să execute problemele Bisericii”.⁹ După refuzul categoric al protopopului Jaross Béla, securitatea începe să răspândească zvonul că prototopul a intrat în rândurile lor.

Zvonurile vorbesc despre acuzațiile populației orașului, mai ales acuzațiile din rândurile populației romano-catolică, că a trădat biserica, și pentru binele lui s-a angajat în rândurile securității. Astfel de acuzații găsim în Fondul Arhivistic, unde aflăm după cercetarea documentelor, că credincioșii cer înlocuirea lui, și este acuzat de furt, despre care vom putea face cunoștință din următorul raport:

„ Nota informativă

Tg.Mureș
10 Iulie 1949

Informează că în oraș circulă zvonul, mai ales în rândul romano-catolicilor, că cei peste 90 fluieri dispărute de la orga plebaniei romano-catolice știe și prototopul Jaross Bela, și se discută nefavorabil la adresa acestuia, întrucât cheia de la Biserica era dat în păstrarea unui om de a lui.

Sursa: un informator ocazional”¹⁰

La un alt document din dosarul 75 și anume din documentul 118 facem cunoștință de locșitorul lui Márton Áron, adică cu Sándor Emeric, cine făcând un control în biserică vede lipsa fluierelor în valoare de 30-40 de mii de lei, dar la întrebarea lui, Jaross Béla nu a putut da nici o lămurire și cercetarea făcută pentru aflarea acestui caz nu a dat rezultate.

Despre relația dintre Jaross Béla și Sándor Emeric găsim informații și la documentul 115 din dosarul al 75 al INSP. Jud. Mi. Mureș-Dir Reg, MAI-MAM, unde aflăm că avocatul Dr. Duka Tiberiu și farmacistul David Joan cu ajutorul lui Sándor Emeric vor să înlăture din post pe prototopul Jaross Béla cine este acuzat că nu are grijă de organizațiile tineretului, datorită faptului că și organizația tineretului Romano Catolic „Kolping” a fost varsat în U.T.M.

Din fericire îl avem pe preotul Léstyán Ferenc cine aduce dovezi contrare, unde vorbește despre nevinovăția prototopului Jaross Béla „ Preoții din Tg. Mureș nu au luat parte din organizațiile Anti-Pius, sau în congresele partidului, și din preoți din Tg.Mureș nu este excepție nici prototopul Jaross Béla sau Hubert József.”¹¹

Curentul Anti-Pius fiind impus de către securitate și guvernul comunist, nu este de mirare că cine nu simpatizează cu acest curent, este urmărit non-stop de securitate, și în multe cazuri suntem martorii unei „educație” a lor în stil comunist, adică bătaie, torturare și închisoare. Mulți dintre preoți

---

⁸ Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga: *Minorități Etnoculturale, Mărturii Documentare, Maghiarii din România (1945-1955)*, Editura Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturale, Cluj-Napoca, 2002, pagina 531-532.

⁹ Tamási Zsolt, *op.cit.* pag. 34-35

¹⁰ A.N.D.J.M. fond cit. Dos 75. f. 117

¹¹ Barabás Kisanna, Tamási Zsolt, *A maros-kükülői főesperesi kerület plébániáinak története 1900-tól 1989-ig*, Ed. Verbum, Kolozsvár, 2009, pag.163

aleg un drum de mijloc, ca să se scape de bătaie și de inchisori, astfel vor rămâne sub autoritatea papală, dar vor lucra cu sistemul, sau cel puțin nu vor vorbi împotriva sistemului comunist.

În următorul raport este vorba despre suspendare, excomunicarea preoților care au participat la lucrările Statusului, adică au luat parte din munca curentului Anti Pius. Denumirea de „Status” este folosită de către autoritate, pentru că se vroia introducerea fostului regulament Transilvănean, din vremea Principatelor, care spune că numirea Episcopilor, și a protopopilor, este obligația, sau dreptul Principelui, adică a autorității¹². Pe acest ordin au vrut să stabilească Guvernul după ce Episcopul Márton Áron a fost arestat, și din această cauză credincioșii au rămas fără conducător spiritual. Sistemul comunist vrea să pună în scaunul Episcopal pe Ágotha Endre cine zicea că „Devin Episcop, dacă o să stau numai o zi în scaunul Episcopal, totuși o să fiu Episcop”¹³, dar acest moment nu se întâmplă niciodată pentru că este excomunicat, și el acceptă hotărârea lui Márton Áron. Dacă planul partidului comunist ar fi devenit realitate, atunci se poate că și în România ar exista o Biserică Catolică, independentă, fără a recunoaște pe autoritatea papală, cum este și în China, dar acest eveniment din fericire pentru credincioșii Romano-Catolici, nu s-a întâmplat, din cauza clerului catolic, care în mare parte a rămas loial față de Episcopul lor luptător.

În concluzie putem spune că încă din cele mai vechi timpuri biserica creștină a reprezentat instituția în care încrederea oamenilor nu a căzut aproape niciodată, nici în cele mai întunecate vremuri ale omenirii. Acest lucru este valabil și în cazul Transilvaniei, unde Biserica Romano-Catolică condusă de episcopul Márton Áron în ciuda eforturilor sistemului comunist, nu a fost subjugat, și a continuat drumul apostolic sub conducerea Vaticanului.

BIBLIOGRAPHY

I. Archive

1. Arhivele Naționale. Direcția Județeană Mureș, Fond: *INSPECTORATUL JUD.MI MUREȘ-DIR .REG.MAI-MAM, Departamentul cultelor*, Dosarul 32

1. Adriányi, Gábor, *Az egyháztörténet kézikönyve*, Ed. Aurora, München, 1975
2. Andreescu, Andreea; Nastasă, Lucian; Varga, Andrea, *Minorități Etnoculturale / Mărturii Documentare/Maghiarii Din România(1945-1955)*, Ed.Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturale, Cluj-Napoca, 2002
3. Barabás, Kisanna; Tamási Zsolt, *A Maros-Küküllői Főesperesi Kerület Plebániáinak Története 19000-Tól 1989-ig*, Ed,Verbum, Cluj-Napoca, 2009
4. Bagossy, Balázs, *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*, Târnăveni, 1925
5. Bartos Zoltán: *Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Statului, Consiliul Securității Statului, Documente*, Ed.Risoprint, Cluj-Napoca, 2012
6. Bárdi, Nándor, *Autonóm Magyarok? / Székelyföld változása az ötvenes években/*, Ed.Pro-Print Miercurea Ciuc, 2005
7. Pr. prof. Dr. Bota, M. Ioan, *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi*, ediția a II-a, Editura Viata Crestina, Cluj-Napoca, 2003
8. Bottoni, Stefano, *Transilvania roșie*, Ed. Kriterion, Cluj-Napoca, 2010

---

¹²Despre aceste informații putem citi mai mult în cartea lui Tamási Zsolt: *Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureș

¹³Barabás Kisanna, Tamási Zsolt, *op. cit.* pag.164-165

9. Bottoni, Stefano, *Sztálin a Székelyeknél*, Ed. Pro-Print, Miercurea Ciuc, 2008
10. Cirják, Árpád, *Zsinati Könyv*, Ed. Glória, Cluj-Napoca, 2001
11. Deletant, D., *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc*, Ed. Polirom, Iași, 2001
12. Deletant, D., *Ceaușescu și Securitatea, Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, Ed. Humanitas, București 1989
13. Domokos, Pál, Péter, *Rendületlenül*, Ed. Eötvös Kiadó és a Szent Gellért Egyházi Kiadó, Budapest 1989
14. J. Delumeau, *Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident. Secolele XIII-XVIII*, Ed. Polirom, Iași, 1998
15. Gilbert, T., *Nationalism and Communism in Romania. The Rise and Fall of Ceausescu's Personal Dictatorship*, Boulder- Oxford, 1990
16. Gillet, O., *Religie și Naționalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*, Ed. Compania, București, 2001
17. Köpeczi, Béla, *Erdély története III*, Ed. Akadémia, Budapest, 1986
18. Márton, József; Jakabffy Tamás, *Az Erdélyi Katolicizmus Századai*, Gloria nyomda, Kolozsvár 1999
19. Márton, József, *Márton Áron emlékkönyv*, Kolozsvár 1996
20. Márton, József, *Az Erdélyi Gyulafehérvári Egyházmegye Története*, Ed. Gloria Cluj-Napoca 1993
21. Márton, Áron, *Keresztség, hit*, Ed. Mentor, Tg-Mureș, 2007
22. Oprea, M., *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Ed. Polirom, Iași, 2002
23. Oprea, M., *Securității partidului, Serviciul de cadre al P.C.R. ca poliție politică*, Ed. Polirom, Iași, 2002
24. Rădulescu, Zoner; Marinescu, B., *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Ed. Cavallioti, București, 1995
25. Szalay, Jeromos, *Vértanú püspök, vértanú népe*, Ed. Mission Catholique Hongroise, Paris 1953
26. Tamási Zsolt, *Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureș, 2013
27. P. Szőke, János, *Márton Áron*, Ed. Nyírségi, Nyíregyháza, 1990
28. Vasile, Cristian, *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist 1945-1989, Documente și Mărturii*, Ed. Polirom, București 2003
29. Vasile, Cristian, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, Ed. Curtea veche, Buchurești, 2004
30. Virt, László, *Katolikus kisebbségek Erdélyben*, Ed. Egyházforum kiadó, Budapest 1991
31. Virt, László, *Márton Áron a lelkiismeret apostola*, Ed. Ecclesia Budapest 1988
32. Virt, László, *Nyitott Szívvel, Márton Áron erdélyi Püskök Élete és Eizméi*, Ed. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002
33. Vincze, Gábor, *Illúziók és csalódások*, Ed. Státus, Miercurea Ciuc 1999
34. Vincze, Gábor, *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája*, Ed. Teleki László Alapítvány, 1944-1953 Budapest-Szeged 1994